ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ - ਸਬਦ ੧੫

ਜਉ ਹਮ ਬਾਂਧੇ ਮੋਹ ਫਾਸ ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬਧਨਿ ਤੁਮ ਬਾਧੇ ॥

ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੬੫੮

ਜਉ ਹਮ ਬਾਂਧੇ ਮੋਹ ਫਾਸ ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬਧਨਿ ਤੁਮ ਬਾਧੇ ॥
ਅਪਨੇ ਛੂਟਨ ਕੋ ਜਤਨੁ ਕਰਹੁ ਹਮ ਛੂਟੇ ਤੁਮ ਆਰਾਧੇ ॥੧॥
ਮਾਧਵੇ ਜਾਨਤ ਹਹੁ ਜੈਸੀ ਤੈਸੀ ॥
ਅਬ ਕਹਾ ਕਰਹੁਗੇ ਐਸੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੀਨੁ ਪਕਰਿ ਫਾਂਕਿਓ ਅਰੁ ਕਾਟਿਓ ਰਾਂਧਿ ਕੀਓ ਬਹੁ ਬਾਨੀ ॥
ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕੀਨੋ ਤਊ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਪਾਨੀ ॥੨॥
ਆਪਨ ਬਾਪੈ ਨਾਹੀ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭਾਵਨ ਕੋ ਹਰਿ ਰਾਜਾ ॥
ਮੋਹ ਪਟਲ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਬਿਆਪਿਓ ਭਗਤ ਨਹੀ ਸੰਤਾਪਾ ॥੩॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਭਗਤਿ ਇਕ ਬਾਢੀ ਅਬ ਇਹ ਕਾ ਸਿਉ ਕਹੀਐ ॥
ਜਾ ਕਾਰਨਿ ਹਮ ਤੁਮ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਦੁਖੁ ਅਜਹੂ ਸਹੀਐ ॥੪॥੨॥

ਸਾਰ: ਰੂਹਾਨੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿੱਜੀ, ਨਜ਼ਦੀਕੀ, ਅਤੇ ਵਰਣਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਪੜਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਰੁਪਾਂਤ੍ਰਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਸੇਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਲੱਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਨੇੜਤਾ ਮੂਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਇਕ ਗੂੜ੍ਹ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਸਨੂੰ ਸਵਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਸਿਰਫ਼ ਸਰੀਰਕ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ, ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਉ ਹਮ ਬਾਂਧੇ ਮੋਹ ਫਾਸ ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬਧਨਿ ਤੁਮ ਬਾਧੇ ॥

ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਮੋਹ ਦੁਆਰਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਹੇ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਚੇਤਨਾ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇਗਾ। ਇਹ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੰਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਜਕੜਨ ਦੀ ਗੰਢ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਮੀਪਤਾ ਦੀ ਗੰਢ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਪਨੇ ਛੂਟਨ ਕੋ ਜਤਨੁ ਕਰਹੁ ਹਮ ਛੂਟੇ ਤੁਮ ਆਰਾਧੇ ॥੧॥

ਕਈ ਬਹੁਤ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਮੈਂ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। (੧)

ਮਾਧਵੇ ਜਾਨਤ ਹਹੁ ਜੈਸੀ ਤੈਸੀ ॥

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਸਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਅੱਲੜ੍ਹ ਸੋਚ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਸਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

ਅਬ ਕਹਾ ਕਰਹੁਗੇ ਐਸੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਤੱਤਸਾਰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜਣ ਅਤੇ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਗਾੜ ਜਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਮੀਨੁ ਪਕਰਿ ਫਾਂਕਿਓ ਅਰੁ ਕਾਟਿਓ ਰਾਂਧਿ ਕੀਓ ਬਹੁ ਬਾਨੀ ॥

ਇਕ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਫੜਿਆ, ਕੱਟਿਆ ਅਤੇ ਪਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕੀਨੋ ਤਊ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਪਾਨੀ ॥੨॥

ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੀ। ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਅਸਲ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਮੇ, ਪਰਿਵਰਤਨ, ਜਾਂ ਵੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (੨)

ਆਪਨ ਬਾਪੈ ਨਾਹੀ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭਾਵਨ ਕੋ ਹਰਿ ਰਾਜਾ ॥

ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ; ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਕ ਜਾਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮ ਸਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਏਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੋਹ ਪਟਲ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਬਿਆਪਿਓ ਭਗਤ ਨਹੀ ਸੰਤਾਪਾ ॥੩॥

ਮੋਹ ਅਤੇ ਭਰਮ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਿਬੇਕ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਮਰਪਿਤ ਸਾਧਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਹ ਵਿਪਰੀਤਤਾ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਸਦਭਾਵਨਾਪੂਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਅੰਤਰਿਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੩)

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਭਗਤਿ ਇਕ ਬਾਢੀ ਅਬ ਇਹ ਕਾ ਸਿਉ ਕਹੀਐ ॥

ਰਵਿਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਕਤਾ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੀਬਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ; ਇਸ ਅੰਤਰੀਵੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਭਾਵ ਰੂਹਾਨੀ ਗੰਭਿਰਤਾ ਦੀ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਜੀ, ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਤੇ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ।

ਜਾ ਕਾਰਨਿ ਹਮ ਤੁਮ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਦੁਖੁ ਅਜਹੂ ਸਹੀਐ ॥੪॥੨॥

ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪੀੜਾ ਦਾ ਦਰਦ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਉਦਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਖੁਦ ਜਾਂ

ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (੪)(੨)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਬਟਵਾਰਾ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਨਿੱਜੀ ਪਛਾਣ ਸਾਡੀ ਸਮੂਹਿਕ ਸਾਂਝੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਆਪੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੀੜਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੂਹਿਕਤਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਸੂਝ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਭਲਾਈ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੈਰ-ਮਨੁੱਖੀਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: **OnenessInDiversity.com**

ਈਮੇਲ: **onenessindiversityfoundation@gmail.com**